

בעזרה"ת

ליקוט ראשונים

[עם ליקוט אחרונים]

על עניני סת"ם

מנזרות לג' ע"ב

[שמעתתא דחיזוק תקרה]

[טיוטא]

שולמן

שדרות אשכול ג' 36

0775520351

תוכן ענינים

אף על פי שיש לה פצימין פטורה שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה

א..... ספר האשכול (אלבק) הל' מזוזה [דף עג:]

א..... פסקי רי"ד מנחות לג:

א..... תוספות רי"ד יומא יא:

ב..... מלחמת ה' סוכה (וד. מודפי הרי"ף).

ב..... פסקי ריא"ז הל' מזוזה וספר תורה.

ב..... בית הבחירה למאירי יומא יא:

ליקוט אחרונים

ד..... חזון איש אורח חיים סימן עח (יד) סק"ה.

ד..... חזון איש אורח חיים סימן קיא (ג) סק"ה.

ה..... חזון איש יורה דעה סימן קסט סק"א.

ה..... חזון איש יורה דעה סימן קסט סק"ג.

ו..... חזון איש יורה דעה סימן קעב סק"ב.

אף על פי שיש לה פצימין פטורה שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה

פסקי רי"ד מנחות לג:

ספר האשכול (אלבק) הל' מזוזה [דף עג:]

ואמר רבה בר רב שילה אמר רב חסדא אכסדרה פטורה מן המזוזה, לפי שאין לה פצימין. פירוש שכל דופן רביעי הוא פרוץ. ומתמה הא יש לה פצימין חייבת, חיזוק לתקרה הוא דעבידי, פירוש אף על פי שחיבר עמודים או בינין שלאבנים בדופן הרביעי מיכן ומיכן, לחזק התקרה שעל הכתלים ולסומכה הן עשויין ולא לסימן פתח, ומהדר הכי קאמר אף על פי שיש לה פצימין פטורה, שאין עשויין אלא לחיזוק תקרה, וזהו לפי שאין לה פצימין דקאמר, אין לה פצימין עשויין לשם פתח.

תוספות רי"ד יומא יא:

הנהו חיזוק לאקרא דכובי הוא דעבידי. פירוש לא היו עשויין השערים לכניסה וביאה לעיר², אלא כיפות היו לסבול (ו)[א]קרא

² הנה מהתור"ד מבואר שאין החסרון בחיזוקי תקרה משום שאין הפצימין עשויין לגדור את חלל הפתח ולכן אין חשובין מזוזה, אלא מטעם אחר שאינם באין לשמש כניסה לעיר ואינם "שערי עירות", והוכרח לפרש כן דאל"ה תמוה מה הקשו בגמ' דמ"מ יתחייבו במזוזה מטעם האקרא דכובי כיון שיש שם דיורין, דמה בכך סו"ס אין שם פצימין שהרי הן עשויין לחיזוקי תקרה, ובהכרח דהתם הפצימין עשויין לגדור את הפתח, ומטעם אחר נפטרו שאינם עשויין לשמש לכניסה ויציאה של העיר.

אלא דאכתי צ"ע דמ"מ יש בהן גם חסרון זה שהן עשויין לחיזוקי תקרה ואין כאן מזוזות ומטעם זה יהיו פטורין. והיה מקום לומר דזה מה שביאר רש"י שם את קושיית הגמ' ד"משום אותו בנין עצמו תבעי השער מזוזה שדרך אותו השער נכנסין לו", דהיינו דכה"ג שאין כניסה אחרת לאותו בנין א"כ בהכרח שמקום השער שם פתח עליו שמצד עצמות ומציאותן הן עומדין כפתח וממילא המזוזות גם בתורת מזוזות הן עשויין ולא רק לחיזוקי תקרה.

וכן נראה מוכרח מפירושו של ר"ח שם שפירש את קושיית הגמ' באו"א זל"ה הני אבולי כו'. פי' תיקרא של מבואות לחיזוק מפני כובד הכובי עשויה שעושין אותם הכובים עליה דירה לשומר המבוי ולא משום צורת פתח, עכ"ל, ומפורש דקושיית הגמ' היתה דמאחר שהמזוזות נעשו לחיזוקי תקרה אין כאן "צורת הפתח", וא"כ תמוה מה הקשו בגמ' דמ"מ יתחייב אותו שער מצד הדיורין של האקרא דכובי דמה בכך סו"ס אין כאן "צורת פתח", ובהכרח צ"ל כמו שנתבאר דאע"פ שעיקר עשייתן היתה לחיזוקי תקרה, מ"מ כל שיש דיורין באותו מקום בהכרח אנו רואים את אותן פצימין שהן עשויין גם לצורת פתח, וכע"ז ראיתי שביאר מרנא החזו"א (יו"ד סי' קס"ט סק"ג, הו"ד להלן) עיי"ש.

ולפי"ז יש מקום לבאר את קושיית הגמ' גם אליבא דהתור"ד דאין כאן מזוזות כיון שהן עשויין לחיזוקי תקרה, אלא שאם לא היה לבני העיר מקום כניסה אחר רק דרך אותן שערים ממילא היינו דנים שהפצימין עומדין ומשמשים שימוש של פתח ושם מזוזות עליהן, ורק משום שיש להן כניסה אחרת ממילא כל שנעשו הפצימין לחיזוקי תקרה אינם חשובין מזוזות.

ואמר רבה בר רב שילה אמר רב חסדא אכסדרה פתוחה פטורה מן המזוזה אע"פ שיש לה פצימין, מאי טעמא לחזוקי תקרה היא דעבידי... ופירש גאון אכסדרה בית שיש לו ג' דפנות, ודופן רביעי שמעמידין בה דלת¹ אינה מגופפת כל עקר, אלא פתוחה ברחבו של בית כלו, וכגון זו אע"פ שיש לה פצימין פטורה מן המזוזה, אבל אכסדרה דבי רב אינדרונא מעליתא היא...

¹ משמע שיש לאכסדרה דלת ואע"פ פטורה מן המזוזה [וי"מ ל], וכן מפורש בכס"מ (פ"ו מהל' סת"ם הל"ג) ז"ל "ואף ע"פ שיש לה פצימין מ"ט לחזוקי תקרה עבידי, כלומר ואפילו יש לה דלתות וכל שאר התנאי", עכ"ל.

אמנם מדברי הפרישה נראה שלא כמו שנקט הכס"מ, דהנה בטור יו"ד (ריש סי' רפ"ז) איתא "ואם הפתח ממלא כל הריח כזה חייב שכותלי הבית שמן הצדדין חשובין כמזוזות", עכ"ל, וכתב עלה הפרישה (שם סק"ג) דהטור "מירי דיש לו דלת העומדת במקום מחיצה רביעית דאל"כ קשה מאי שנא מאכסדרה דפטור ממזוזה", עכ"ל, והנה בודאי שאין כוונתו לבאר דע"י שיש דלתות תו אינה חשובה אכסדרה אלא כבית סתום ולכן חייבת במזוזה, ובא לחלק דאין פטור אכסדרה על בית זה, שהרי כל פטור אכסדרה אינו אלא משום דליכא פצימין וכמבואר בטור שם (סי' רפ"ו ס"ו).

ובהגהה על הפרישה שם (סי' רפ"ו סק"ב) הדברים יותר מפורשים וז"ל "פרוצה ברביעית פטורה. והא דכתב לקמן סימן רפ"ז שאם יש לבית ג' רוחות והפתח הולך מרוח לרוח שחייב, היינו שיש שם צורת הפתח ושתי מזוזות העשויות לשם מזוזות, אבל אכסדרא אינה עשויה לשם כך. ועיין שם מה שכתב אדוני אבי ז"ל (פרישה אות ג). עכ"ה", עכ"ל, הנה מתו"ד נראה דעל חסרון זה שיש לאכסדרה שאין לה פצימין כיון שעשויין לחיזוק תקרה איירי, ועלה כתב הפרישה (בס"י רפ"ז הנ"ל) דכל דאיכא דלתות מהני לאשווי לפצימין תורת מזוזות, והביאור בזה דכל שיש דלתות, הדלתות מגלות על הפצימין שלא נעשו רק לחיזוקי תקרה אלא גם לגדירת הפתח, ולכן חייבת במזוזה.

ומצאתי שכ"כ החזו"א (או"ח סי' ע"ח סק"ה, הו"ד להלן) בסברת הפרישה, אלא דהכריח סברא זו מכח שיטת הרמב"ם עיי"ש, ותמוה דאדרבה בשיטת הרמב"ם מוכח דלא כסברא זו שהרי הרמב"ם הצריך לעולם דלתות וכיון שכן מאי נפ"מ אי העמודים של האכסדרה לחיזוק תקרה הוא דעבידי או לא בלא"ה היא פטורה כיון דלית לה דלתות, ובהכרח דיש לה דלתות, וזה מה שהכריח את הכס"מ לומר דלרמב"ם איירי בדאיכא דלתות, ומ"מ נפטרת היא מן המזוזה כיון שהפצימין לחיזוק תקרה הוא דעבידי, וחזינן דאע"פ שיש לאכסדרה דלתות עדיין אנו דנים שהפצים לאו לגדירת הפתח עבידי אלא לחיזוקי תקרה הוא דעבידי. [ואפשר דלשיטת בדעת הרמב"ם דרך בבית בעינן לדלתות ומשום דדרך תשמישו בכך, באכסדרה שאין דרכה בכך א"צ להעמיד דאיירי בדאית לה דלתות, ושפיר י"ל דאח"כ אם היו דלתות לאכסדרה היתה חייבת במזוזה, ומ"מ זהו שלא כדברי הכס"מ בדעת הרמב"ם, וצ"ע בזה].

ליקוט

חיזוק תקרה

ראשונים

פסקי ריא"ז הל' מזוזה וספר תורה

אכסדרה שלפני הבית שדופן רביעי פרוץ כולו, אף על פי שיש לה פצימין פטורה מן המזוזה, שלא נעשו אותן הפצימין לתקון הפתח אלא לחזוק התקרה הסמוכה עליהן. וכן ראוי לומר במי שסמך ראש פתחו על פני רחבו שלכותל, אף על פי שהיו פני הכותל שונים וחלקים, הואיל ולא נעשו לתקון הפתח אינו דומה לפצים, והרי הוא כמו פתח שאין לו אלא פצים אחד ופטור מן המזוזה, וכך היא שטת מז"ה.

בית הבחירה למאירי יומא יא:

וכן התבאר שם על בית שיש לו ג' כותלים ותקרה וברוח רביעי עמודים והוא עניין חצר ואכסדרה פטור מן המזוזה שלא נעשו עמודים אלו [אלא] לחיזוק התקרה, ר"ל לסמוך עליהם קורה שתהא העליה סומכת עליה, וכן כתבו גדולי המחברים על (תקרים) [תקרה] שאין בית תחתיה ולא כתלים אלא שעומדת על עמודים שפטורה, שאין כאן מזוזות שעמודים אלו להעמיד התקרה הם עשויים...

הני אבולי דמחוזא. ר"ל שערי מדינת מחוזא, מ"ט לא עבדי בהו רבנן מזוזה, והיו סבורים לתרץ הנהו חזוק לאקרא דכובי הוא דעבדי, כלומר שלא נעשו ליכנס ולצאת אלא חזוק לאקרא דכובי והוא מקום המבצר, ועושי השערים תחתיו בכיפה והבנין עליהם מפני שהבנין העשוי על הכיפה חזק ביותר, ואע"פ שנכנסים שם דרך אותם השערים, מ"מ אין עיקר עשייתם ליכנס דרך בהם לבתי הדירה

חסדא ומה החילוק בין אביי לר"ח הא תרוויהו פטרו אכסדרה ממזוזה רק מהטעם שאין לה פצימין.

ולפי"ד החז"א (יו"ד סי' קס"ט סק"ג, הו"ד להלן) שכתב ז"ל "ואכסדרה הפתוחה לבית אפשר דהיא עדיפא, ובזה ניחא ל' בפצימיה וענין דאמרינן באבולי דמחוזא", עכ"ל, אתי שפיר דהא בהא תליא דעד כמה שפתוחה לבתים חשובה בית דירה וממילא יש לפצימיה תורת מזוזות, ואי לא חשובה בית דירה אין לפצימיה תורת מזוזות ואינה חייבת במזוזה, וכן הוא בהמשך דבריו שם ז"ל "והתוס' נקטו בדעת הרי"ף דהא דאמרינן אכסדרה רומיתא חייבת היינו באינה פתוחה לבית, ואע"ג דלאו דירה היא מן התורה מ"מ חייבת מדרבנן, ובזמן דאין לה פצימין פטורה אף מדרבנן, והיינו דתניא אכסדרה פטורה, ואם היא פתוחה לבית חייבת מן התורה, דפצימיה חשיבי פצימין, כיון שמשמשת כניסה לבית", עכ"ל, עיי"ש. [ע"ע דברי החז"א שם בהמשך דבריו בישוב דעת הרי"ף שלא סגי ליה במה שהפתחים עבדי לכניסה לבתים, אלא צריך שיהיו דירון באותו המקום עצמו כדי שנדון את הפצימין דעבדי לגדירת הפתח].

אלא דאכתי לא נתיישב בזה דברי הרמב"ן דמ"מ אינו שייך למיעוט דקרא דבעין בית הראוי לדירה, אלא הוא ענין התלוי במציאות שאם יש בו דירון חשיבי פצימין ידיה מזוזות ואי אין בו דירון לא, וצ"ע, [עיי' להלן בשמעתתא דשערי עיירות מה שיישבנו את דעת הרמב"ן בס"ד].

דכובי, ובני העיר היו יוצאין ונכנסין ממקומות אחרים, שיש לומר לא היתה החומה מקפת העיר אלא פרזות היתה, וראשי מבואותיו מפולשין לחוץ.

מלחמת ה' סוכה (ד. מדפי הרי"ף)

...בפ"ק דיומא קתני בהדיא מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה... תדע דהא אמרינן התם במנחות דכל אכסדרה פטורה ואף על פי שיש לה פצימין בר מאכסדרה רומיתא, ובדאי מההוא קרא דממעטא³...

האומנם ברש"י בסוגיין נראה שבא להפקיע מסברא זו שכתב ז"ל "אכסדרה, שלשה דפנות סתומות בלא פתח והרביעית פתוחה לגמרי מתחת" וכו', עכ"ל, ועורוני לדייק בדברי רש"י דמה הוצרך רש"י לפרש שג' הדפנות הן סתומות בלא פתח, מה לן אי יש להן פתח לאותן ג' דפנות מ"ל אין להן פתח כלפי הרוח הרביעית, ומה שהיה נראה דזה גופא אתי רש"י לאשמועין דהגם שאין פתח אחר לאכסדרה והרוח הרביעית היא מקום הכניסה לאכסדרה מ"מ אין אנו דנים את אותו מקום בתורת פתח ומזוזות.

והפשוט דאכסדרה שאני שכל מהותה הוא שהרוח הרביעית פרוצה ואינה עומדת להיגדר באותו מקום ולכך התם אפילו אי אין כניסה אחרת אכתי אנו דנים את הפצימין שאינם עשויין רק לחיזוקי תקרה ולא לגדירת הרוח, ולכך אין עליהן תורת מזוזות להתחייב במזוזה, וכע"ז איתא בחז"א (הו"ד להלן, יו"ד סי' קע"ב סק"ב). [ע"ע להלן בסמוך (ע"ד המאירי) בביאור הענין באו"א].

³ דברי הרמב"ן צ"ע טובא דמדבריו נראה דהפטור בסוגיין באכסדרה הוא משום דדרשינן "מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאינן מיוחדין לדירה", והדברים צ"ע טובא שהרי הפטור הוא כמו שאמרו בגמ' משום דהפצימין לחיזוק תקרה הוא דעבדי ולא משום שאין האכסדרה מיוחדת לדירה. וכן תמה השפת אמת בסוכה (ח): "וכי כעורה האי טעמא שאמרו חכמים שם משום דהנהו פצימין לחיזוק תקרה עבדי והוי כאין לה פצימין ולאו מקרא דבית ממעטין לה רק משום דלית לה פתח", עכ"ל.

וכע"ז קשה על קושיית התוס' בסוכה (שם בד"ה "ותיהו") על דעת הרי"ף שחילק בין אכסדרה הפתוחה לבתים דחייבת במזוזה לאינה פתוחה לבתים שפטורה מן המזוזה ז"ל "יש מחלקין בין פתוחין לבית ולפתוחין לגינה וקשיא דאם כן הוה ליה לשנויי הכי התם במנחות (שם) דפרץ אדרב חסדא דאמר אכסדרה פטורה מן המזוזה", ותמיהו האחרונים [עיי' צ"ק ק"ר והגרי"ז בסוגיין] דבסוגיין אין מקום לחלק בין פתוחה לבתים לאינה פתוחה לבתים, שהרי אין החסרון כאן משום דאין דירון בבית אלא משום שהפצימין עשויין לחיזוק תקרה ולא לגדירת הפתח.

וכיוונו אותם אחרונים ליישוב התוס' ישנים ביומא (יא.) בד"ה "יכול שאני מרבה" על קושיא זו, וז"ל "ועוד קשה לי מאי פריך מההיא ברייתא לרב חסדא דפטור אכסדרה ממזוזה לימא דרב חסדא בפתוחין לגינה וברייתא בפתוחין לבית, אך נראה לדחות דלאביי פריך דאמר חזינא להו לאספלידי דבי מר פירוש אכסדראות שיש להן פצימין ולית להו מזוזה", עכ"ל, [וכן פירש רש"י בסוגיין בד"ה "חייבת במזוזה" דקושיית הגמ' על אביי, אלא דצ"ע מה הוצרך לכך הא לשיטתו (וכמש"כ באוה"ד) דאכסדרה מה"ט פטורה מן המזוזה ורק מדרבנן היא שחייבת (ונתכווין ליישב בזה קושיית התוס' כאן והראשונים וכמפורש בתו"ה הנ"ל), אין הכרח לפרש דהקושיא בדוקא על אביי, וצ"ע. אלא דאכתי הו"א בתו"י (וברש"י) לא ידעתי לפרשו, דנראה מתו"ד שהיה לו צד לפרש דהקושיא לא קאי על אביי אלא על ר'

כשאר שערי מדינות⁴. וחזר ושאל ותתחייב מיהא מצד עצמה שיש בה בית דירה לשומר בית האיסורין, ותירצוה משום סכנה...

⁴ מדברי המאירי משמע שאין החסרון משום שאין הפצימין עשויין לגדירת הפתח רק לחיזוקי תקרה דמלשון המאירי משמע שהפוסט הוא מה שאינם כשאר שערי מדינה ולא משום שאינם פתח ומזוזות כלל, ומה שנראה שהפוסט בזה שהאקרא דכובי עשויין לחיזוקי תקרה הוא דין במסויים בחובה של שערי עירות במסויים דכל שאין עשוי שער זה לשמש לכניסת בני העיר חסר בשם שערי עירות שבו שאינו משמש לעירות, ועיין לעיל שכן דננו גם בדברי התור"ד [עיי"ש שביארנו דבריו באו"א].

האומנם דכל זה צ"ע [וכמו שהקשנו לעיל מינה ע"ד התור"ד] דמה צריך לכך תיפול"ל שיש חסרון בגוף המזוזות שלא נעשו לגדירת הפתח אלא לחיזוקי תקרה ואין עליהן שם מזוזת וכמבואר בסוגיא דידן וכמפורש בדברי המאירי בדבריו לעיל מינה, וביותר יש לתמוה דא"כ מה הקשו בגמ' דיתחייבו כיון שעשויין לשמש לאקרא דכובי דמה בכך סוכ"ס חסר בעיקר צורת הפתח ומה"ט יפטרו מן המזוזת.

ומה שנראה לדון בזה דאופן שערים בודאי תוקנו ונעשו לשם צורת הפתח, אלא דמ"מ עיקר עשייתן ותכליתן לא היה לשמש לכניסה ויציאה של בני העיר אלא לחיזוקי תקרה של האקרא דכובי, ומ"מ שם פתח ומזוזות עליהן מאחר שתיקנו כצורת הפתח. ולכך עד כמה שאנו דנים לחייבן מצד שיש בהן בעצמן בית דירה חייבין במזוזת, דסוכ"ס יש לפצימין תורת פתח ומזוזת. אבל אם באנו לחייבן מצד שערי עירות אי אפשר לחייבן מאחר שעיקרן לא נעשה לתועלת בני העיר ואין להם דין של שערי עירות.

ועומק הביאור בזה דהחייב של שערי עירות אינו מצד עצם השער אלא מצד מה שהן משמשים שער כניסה לבתי העיר, ובזה לא סגי במה שיש תורת פתח ומזוזות, אלא בעינן שיהיו משמשים וטפלין לבתי העיר, ולענין זה בעינן שעיקר יעודן לכניסה לבתי העיר אבל אם עיקר יעודן לענין אחר והם גם משמשים לכניסה לבתי העיר אין אותן פתחים טפילים לבתי העיר ולכך הן פטורין, אבל כל זה אם באנו לחייבו מצד שערי העיר, דכל חיובן אינו אלא משום שנטפלין לבתי העיר, אבל אם יהיה לאותן שערים דיורין בהן בעצמן חייבין הן במזוזת כיון שהם פתחי בתים, ואע"פ שעיקרן נעשו לחיזוקי תקרה, דמה בכך כל דנעשו גם לשם פתח שם פתח ומזוזת עליהן, ופתחי בתים מחייבים במזוזת, [ואין צריך שעיקרן יהיו נעשים לצורך הבית].

וכן מפורש במאירי ביומא שם לעיל מינה ז"ל "מעתה שערי עירות של ישראל שאין אצלם סכנה בהנחתם ושערי מבואות ושערי חצירות הואיל ובתים הפתוחים לתוכן חייבים במזוזת אף הם חייבים... ואם אין בתים החייבים במזוזת פתוחים לאלו אף הן פטורין... ואפילו היו עשרה שערים זה לפנים מזה וכולן צריכין לכניסת פנימי אם הפנימי חייב כולן חייבין, לא היו עשויין ליכנס שם אלא לדבר אחר אף על פי שאפשר לו ליכנס ממנו לשם, הואיל ועיקר עשייתן לדבר אחר פטורין, ומ"מ אם היתה באותן השערים עצמם בתי דירה לאיזה דבר, כגון לשומר בית האסורים או לשומר הממונה לשמור שם בלילה וכיוצא באלו חייבין", עכ"ל. [ע"ע בדברי הרמב"ן במלחמות סוכה (ד. מדפי ה"ר"ף)].

והדברים מאוד מדויקים במאירי שהעמיד שבאקרא דכובי "יש בה בית דירה לשומר בית האיסורין" דהיינו שבהן בעצמן יש בית דירה, ולא כמו שפירש רש"י דאקרא דכובי הוא "בני בני עליה ונקרא כובי, והשערים תחתיו... שדרך אותו השער נכנסין לו", דלמאירי כל קושיית הגמ' היתה בהלכות שערי מדינות שאין חיובן רק ע"י שנטפלין לבתים, ומשום"כ כשעיקרן נעשו לחיזוקי תקרה פטורין הן, ועל זה דחו בגמ' דיש להן דיורין בעצמן ולכך הן חייבין. [ועיין חזו"א (יו"ד קס"ט סק"ג, ה"ד להלן) בדעת ה"ר"ף שכיון לפירוש זה וכתב דלשיטתו צריך לגרוס בגמ']

כתו"י שם "אקרא דכובי גופי ליבעי מזוזת", וע"ע באור שמח (פ"ו מהל" סת"ם הל"ז) שהביא מעין יסוד זה מהירושלמי שם ביומא, ויישב עפ"ז קושיית רעק"א בתש"י (מהדו"ק ס' ס"ו, נדפס בחי' על יומא שם), עיי"ש.

ליקוט אזורונים [חיזוקי תקרה]

חזון איש אורח חיים סימן עח (יד) סק"ה

אמנם העומד לנגדנו דברי הפרישה ביו"ד סי' רפ"ז שהק' דברי הטור אהדדי שכ' בפתח הממלא את כל המזרח מצפון לדרום ולית לי' מזוזות, דחייב במזוזה דראשי הכותל חשיב מזוזה, ואילו באכסדרה שיש לה ג' מחיצות ורוח רביעית פרוץ במלאו פטר לי' מזוזה ואע"ג דאיכא עמודי ברוח ד', מ"מ פטור דלחזוק תקרה עבידי, וכש"כ עובי הכתלים דלא חשיבי שקפי, ותיריך דמיירי בדאיכא דלת, ולכאורה מוכרח מזה דלת בלא מזוזות חייב במזוזה, אמנם ז"א שהרי בהאי פתחא דאקרנתא פריך בגמ' והא לית לי' פצימין ומשני אעדי' פצימין, הרי דבעינן פצימין, ודלת מאן דכר שמי', אלא נראה כונת הפרישה דהיכי דאיכא דלת הרי נעשו ראשי הכתלים לשם פצימין, ואף שאין הפצימין ניכרין מפני שהן שוין בבנין כל הכותל, מ"מ חשיב פצימין, ומיירי ג"כ בדאיכא סף העליון, ולפי האמור מבואר מדברי הפרישה ג"כ דלת בלא מזוזה פטור מזוזה, וע"כ מוכרח כן שהרי סיימו שאם אין לו אלא פצים אחד בצד שמאל פטור, אף דאיכא דלת, וכש"כ לדעת הרמב"ם דלעולם אין חיוב מזוזה בלא דלת, דהיא דאין לו פצים אחד ע"כ מיירי בדאיכא דלת ואפ"ה פטור ממזוזה.

חזון איש אורח חיים סימן קיא (ג) סק"ה

...ואמנם אם הצו"ה צורתה שלמה שהמזוזות סותמות מקצת הפתח וכן קנה העליון סותם מקצת אויר הפתח, חשיב צו"ה אע"ג דלא נעשה לשם צו"ה, וכמש"כ הגר"א סי' תר"ל ס"ב, להוכיח מהא דאמרו עירובין י"א א' בפתחי שימאי, ומשמע דאיירי בסתר הכותל [ועוד לישני בלא עשאו לפצימין] והלא הכותל לא נעשה לשם פצימין ולמה לי' למימר דלית ליה שקפי או דלית לי' תקרה, ואפי' אית לי' שקפי ותקרה אין כאן צו"ה כיון דלא נעשה לשם פצימין, אלא ודאי א"צ שיעשה לשם פצימין [וכדאמר ט"ו א' במחיצות כו"ע ל"פ כו'].

והא דאמר מנחות ל"ג ב' דפצימי דעשו לחזוק תקרה לא חשיבי פצימין, היינו דלא ניהא לי' כלל בסתימת הכותל אלא העמודים משתמשים לחזוק תקרה, אבל זה שניחא לי' בסתימתו, ממילא הפרוץ שם פתח עלי' ומקצת הסתום שבצדי הפרצה נחשבין לפצימי הפתח, ונראה לפ"ז דאם האכסדרה פתוחה לרה"ר או לכרמלית, והוא רוצה בצו"ה כדי שיוכל להוציא בשבת מבית לאכסדרה, הרי עכשו משמין הפצימין לפצימי הפתח, חייב במזוזה, ולא מבעי כשחשב עליהן בשעת עשיתן דודאי חשיב פתח, אלא אפי' האכסדרה היתה פתוחה לחצר בשעת עשיתה, ועכשו נפרצו מחיצות החצר, וניחא לי' עכשו בצו"ה בשביל שיוכל להוציא מבית לאכסדרה בשבת, נמי חזרו הפצימין להיות פצימי פתח ונתחייב במזוזה.

והגר"א שם פי' הא דאמר בירו' זה נעשה לכך וזה לא נעשה לכך בפשוטו שלא נתכוין בשעת עשי' שיהא הסכך לקנה עליון לצו"ה, ופי' דגמ' דידן פליגא, ותימא דא"כ אם נתכוין שיהא הסכך לצו"ה שפיר דמי, ומאי פסיק לי' בירו' דסוף הסכך אינו מציל, הלא בחשב עלי' מציל, והו"ל לחלק בין חשב עלי' ללא חשב עלי' ועוד הדין נותן דסתמא הוי כחשב עלי' כיון דצריך צו"ה והסכך מציל למה יצטרך לחשב עלי', ועוד דאמר דפיהא מצלת ומשמע דאילן עולה לקנה מכאן, דאל"כ ליפלוג באילן דעולה לקנה עליון ואינו עולה למזוזה, ולולא דברי הגר"א יש לפרש דזה נעשה לכך היינו משמש לצו"ה ומציאותו משמש צורת פתח, אבל סוף סכך לא נעשה לכך ר"ל אין צורת הפתח עליו אלא המשך תקרה עליו, ואף אם יחשוב בלבו להיות לקנה עליון לאו כלום הוא וכמש"כ לעיל.

מן האמור נלמד דעמודי התלגרף והחוט שעל גביהן, אפשר לסמוך עליהן משום צו"ה, אע"ג דלא נעשו לכך וגם עכשו אין עיקר תשמישן לכך, מ"מ כיון דאיכא דיורין דניחא להו לשמש בהן צו"ה להיתר טלטול שפיר חשיב פתח, ואע"ג דאין כאן מחשבת בעלים רק מחשבת אחרים מ"מ כיון דע"כ הן נעשין מחיצה לאחרים שפיר חשיב צו"ה, וחייבין במזוזה, ואין קובעין מזוזה משום שאין המזוזה משתמרת, ולפעמים יש כאן שותפות נכרי.

והפוסטלין מביאין ראי' מהא דנחלקו ר"ש צ"ד ב' באכסדרה בבקעה אי אמרינן פ"ת יורד וסותם, ולמה לא הותרה משום צו"ה בד' רוחות, אי צו"ה מהני בד' רוחות עי' בגמ' י"א א' ובתו' שם, ובאמת מש"ל בתקרה ישרה ע"פ כל אכסדרה ואין כאן קנה עליון, אלא אף אם הניח עמודים ע"ג ד' יתדות וכיסה בנסרים ע"ג העמודים [וכלשון רש"י צ' א'] ויש כאן צו"ה גמורה, מ"מ לא חשיבא צו"ה משום דלחזוק תקרה עבידי וכדאמרו מנחות ל"ג ב', ולא איירי בדעתו להשתמש בצו"ה בשביל לטלטל בשבת אלא באקראי הוא רוצה לטלטל, ובזה עדיין לא חייל עלי' שם צו"ה...

ליקוט אזורונים [חיזוקי תקרה]

עוד סמכו במש"כ תו' עירובין ב' ב' ד"ה אלא, דצו"ה בהיכל לנוי עביד, אבל אין כונת תו' דלא חשיב צו"ה, דזה העשוי לנוי הוא עיקר עשייה לשם צו"ה, ואע"ג דאוריר י' חשיב פתח אפי' בלא צורה של פתח וקרינן בו פתח אה"מ מ"מ אין זה נוי המקדש ושיפרו את הפתח בצורה של פתח, ועיקר כונתם דקים להו לחזו"ל מסברא דעד י' מקרי פתח אף בלא צו"ה, ולא סמכו ללמוד מהיכל אלא לאסור יתר מי' שהרי לא הרחיבו בהיכל יתר מי'. (שבת ס' כ"ד).

חזון איש יורה דעה סימן קסט סק"א

מנחות ל"ג ב' מיתיבי ב"ש כו', מדפריך בגמ' לעיל הא יש לה פצימין חייב כו', משמע דמלתא פשיטא היא דכל שנעשה לחיזוק תקרה לא פצימי נינהו, וא"כ אף בלא ר"ח תקשה ברייתא, ואם יש מקום לומר דאפי' בנעשו לחזוק תקרה חשיבי פצימין, מנ"ל להגיה דברי ר"ח דלמא ר"ח דוקא קאמר מפני שאין לה פצימין הא יש לה פצימין חייב, ואפשר דמן התורה ודאי פטורה, אלא ס"ד לחייב מדרבנן דלא מנכרא מלתא כולי האי שאין לפצימין דידה שם פצימין, והלכך אי אפשר לפרש דברי ר"ח דיש לה פצימין חייב מדרבנן, דא"כ הו"ל למנקט דאכסדרה שיש לה פצימין חייבת, דזהו עיקר לאשמעינן דאע"ג דלחזוק תקרה עבידי חייבת מדרבנן, אבל אין לה פצימין פטורה פשיטא טפי, ולפיכך פירשו דר"ח פוטר אפי' יש לה פצימין ואפי' חיוב דרבנן ליכא, ופריך מהא דתניא בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין והיינו מדרבנן וכמו שפי' תו', וכיון דחיובן מדרבנן משמע אפי' בפצימין דלחזוק תקרה עבידי חייבת מדרבנן, ומשני דדוקא באכסדרה רומיתא דאית לה פצימין חייבת, ומ"מ חיובה מדרבנן דלאו דירה היא, אבל אכסדרה דבי רב חייבת מן התורה, ואפשר שזו כונת תו' סוכה ח' ב' שהוכיחו דחיוב אכסדרה מדרבנן, דלא כהרי"ף דמפרש דאכסדרה הפתוחה לבית חייב מן התורה ופתוחה לגינה אף חיוב דרבנן ליכא, אבל לשונם שם קשה, דמשמע כונתם לישני דר"ח בפתוחה לגינה, וזה לא יתכן דהא ר"ח פוטר משום דפצימיה לחזוק תקרה עבידי, וא"צ טעם זה אלא בפתוחה לבית.

והרמב"ן במלחמות שם כתב וז"ל תדע דהא אמרינן התם במנחות כו' ובודאי מההוא קרא דממעטא, ואינו מובן והלא ר"ח איירי בפתוחה לבית ובזה אכסדרא רומיתא חייבת, [דאל"כ פטורה משום שאינה דירה], ובפצימיה לח"ת פטורה, וכ"ה ברי"ף שהרי הביא הא דר"ח דפטורה משום שאין לה פצימין, וההיא דחייבת באכסדרה רומיתא, וכתב דההיא דב"ש אכסדרה ומרפסת חייבות בפתוחין לבית, ועיקר כונת רמב"ן צ"ע דלכאורה גם הרז"ה פוטר כל ב"ש אכסדרה ומרפסת אלא א"כ פתוחות לבית...

חזון איש יורה דעה סימן קסט סק"ג

יומא י"א א' ואקרא דכובי גופה תבעי מזוזה, נראה דהיתה כיפה בנויה באורך גדול ועל הכיפה בנין לבית אסורים, ובזוית אחת תחת הכיפה היו בנויות מעלות לעלות לכובי, ושאלו אביי דליחייב השער במזוזה כדון שערי מדינות, והשיב לו דלא נבנה לשער אלא לחיזוק הכיפה, ופריך לו דמ"מ חשיב כבית שער לכובי, ואפשר דהמעלות היו בנויות לאחר שיצאו מתחת הכיפה, שהרי כל אורך הכיפה נחשב למזוזות והוא כניסה לכובי, ואפשר שבתחלת הכניסה תחת הכיפה היו מזוזות בולטות, ויש לעי' מאי פריך דתבעי מזוזה בשביל דדרך השער נכנסין לכובי, והא כבר השיב לו דלחיזוק עבידי, ומבואר במנחות ל"ג ב' דאכסדרה הפתוחה לבית פטורה מן המזוזה משום דפצימיה לחיזוק תקרה עבידי, ולפי' הרי"ף בפתוחה לבית קיימין [וכמש"כ לעיל] ואפ"ה פטורה, וע"כ צ"ל לדעת הרי"ף דגרסינן אקרא דכובי גופי' ליבעי מזוזה [עי' בת"י דאית דגרסי הכי] ור"ל דתחת הכיפי ליחשב בית דהיה שם בית דירה לשומר, וכיון שיש שם ד' מחיצות וגג הוי בית וד' מחיצות נעשו ע"י צורת הפתח אע"פ שאין שם דלתות, [ולפ"ז מוכח דבתחלת הכניסה תחת הכיפה היו מזוזות בולטות כמש"כ לעיל] ואף אם בסוף אקרא דכובי לא היו מזוזות מ"מ בג' מחיצות נמי חשיב בית, ולגי' רש"י ע"כ מוכח כאן דכל שהשער מוליך לבית לא אמרינן לחיזוק תקרה עבידי דודאי ניחא לי' במזוזות, וסוגיא דמנחות באין אכסדרה פתוחה לבית, ומ"מ אי אית לה פצימין חייבת מדרבנן.

אח"כ ראיתי שדעת תו' דבאמת בית שער ומרפסת שקולין הן, שאין בהם דירה אלא מעבר לבית, אבל אכסדרה עשוי' לישוב בתוכה לאור ופעמים היא פתוחה לבית, ובכל אופן דירתה חשובה דירה, אבל ר"ח פטרה ממזוזה משום שאין מקפידין על פתחה ורוצין שתהא רוח רביעית פתוחה להרבות אורה, ופצימיה לחיזוק תקרה עבידי, וא"כ הא דתניא בית שער אכסדרה ומרפסת פטורין לאו מחד טעמא נינהו, אלא בית שער ומרפסת משום דלאו דירה נינהו ואכסדרה משום שאין לה פתח, וכן הא דתניא חייבת אינן בחד גווני, אלא בית שער ומרפסת בפתוחין לבית ואכסדרה

ליקוט אזורונים [חיזוקי תקרה]

איירי ברומיתא, ואכסדרה הפתוחה לבית אפשר דהיא עדיפא, ובוזה ניהא לי' בפצימיה וכעין דאמרינן באבולי דמחוזא, ואפשר דאכסדרה שאני דניהא לי' באוירה, ואי אכסדרה לעולם פטורה אפי' בפתוחה לבית, ע"כ ההיא דתניא חייבת ברומיתא דוקא, והא דממעט יומא י"א ב' בית שער אכסדרה ומרפסת מביתך פרט לאלו שאינן דירה, צ"ל דאכסדרה בכדי נקטה ועיקר מיעוטא לבית שער ומרפסת, ולפי' זה קשה דמשמע דבית שער אכסדרה ומרפסת כולו חד טעמא אית להו, שאינן דירה, ואי באמת בפתוחה לבית חייבת אפי' באין לה מחיצה ברוח רביעית, קשה למה מוקי הא דתניא חייבת ברומיתא לוקמה בפתוחה לבית, וזו נראה כונת ת"י יומא, אלא שיש שם ט"ס וצ"ל ור"י אלפסי כו' חייבין במזוזה [בפתוחין לבית וקשה] דמדתלי להו בבית שער ולא בבית משמע דלא הוי טעמי' משום דפתוחין לבית [ר"ל דהו"ל למימר בית שער אכסדרה ומרפסת של בית חייבין במזוזה ויהי' משמעו דבית מחייב את כל השייכים לי', ומדקתני סתם משמע דחייבין מצד עצמן] ויש לעי' אדפריך לר"ח מבריייתא דקתני חייבות ליסייעו מבריייתא דקתני פטורות, ועוד מאי אצטריך לאשמועינן דפטורות הלא זו היא השנוי' בבריייתא ביומא, וצ"ל דאשמעינן טעמא דבריייתא, א"נ אשמעינן דגם חיוב דרבנן ליכא...

והתוס' נקטו בדעת הרי"ף דהא דאמרינן אכסדרה רומיתא חייבת היינו באינה פתוחה לבית, ואע"ג דלאו דירה היא מן התורה מ"מ חייבת מדרבנן, ובזמן דאין לה פצימין פטורה אף מדרבנן, והיינו דתניא אכסדרה פטורה, ואם היא פתוחה לבית חייבת מן התורה, דפצימיה חשיבי פצימין, כיון שמשמשת כניסה לבית [ודברי הרי"ף הכי דייקא, דכשהביא ההיא דאכסדרה רומיתא לא הביא דאירי בפתוחה לבית, וכשהביא ההיא דפתוחה לבית חייבת לא התנה דדוקא ברומיתא] והא דדר בבית שער אינו אוסר אע"ג דבית שער פתוח לבית, שאני התם דהבית אינו שלו, וכן אינו חוזר מעורכי המלחמה כיון דהבית אינו שלו, ואפשר דכה"ג פתח בית השער פטור מן המזוזה, ואפשר דעל הדר בבית לעשות מזוזה בפתח בית שער, ולפי' תו' דבית שער חייב מדרבנן אפשר דה"נ חייב.

חזון איש יורה דעה סימן קעב סק"ב

...הא דאמר לחיזוק תקרה עבידי היינו שלא נעשו לשם כתלים אבל בנעשו לשם כתלים שפיר חשיבי פצימין [דכיון דניהא לי' בסתירה כי מניח פרוץ ניכר שמניח לפתח] דהא בפתח באמצע הכותל לכו"ע ראשי הכותל חשיבי פצימין וכמש"כ לעיל דדוקא פתחי שמאי אבן יוצא ואבן נכנס פסלינן וכ"כ הגר"א או"ח סי' תר"ל דגמ' דידן ס"ל דא"צ שיעשה לשם פצימין, וע"כ הא דאמר בעמודי אכסדרה דלחיזוק תקרה עבידי היינו שלא נעשו לשם כתלים אבל הנעשה לשם כותל דהיינו לשם סתימה חשיבא מזוזה, ומיהו ראשי כתלים לא חשיבי פצים דלא נעשו לשם מזוזה ולא עדיפי מכותלי אכסדרה, אם לא שנימא כמו שפי' הפרישה דאירי באיכא דלתות ונעשו ראשי הכותל לכך.